

IKONSÄLLSKAPET

Rundbrev 10

Sommaren 2006

BÄSTA SOMMARHÄLSNINGAR TILL IKONSÄLLSKAPETS MEDLEMMAR!

Höstens program

inleds i år först i oktober månad. Den första programpunkten presenteras här nedan, medan de följande två, ett med bokförläggare Per Åkerlund från Artos förlag i november och det andra med konsthistorikern Svetlana Vasiljeva från Moskva i december, annonseras i detalj i nästa rundbrev.

23 oktober: Koptiska ikoner

Vi besöker Koptiska kyrkan, Vårgatan 2 nb i Hägersten, Stockholm (T-banestation Midsommarkransen, därifrån 5 minuters promenad – se Telefonkatalogens Gula sidor eller www.eniro.se för kartbild). Kl. 18 välkomnas vi av prästen, *abouna Pachomius*, som visar oss kyrkans koptiska ikoner och ikonostas. *Anders K. Högglund*, Ikonsällskapets sekreterare, föreläser om *Koptiska ortodoxa kyrkans ikoner*. Kl. 19.30 bjuder Koptiska församlingen på kaffe och te. Tid för samtal och frågor.

Sedan sist

Resa mot morgonrodnaden

Staden Pskov grundades av den svenskättade furstinnan Olga år 965. Hon lät enligt legenden bygga den första kyrkan i staden, Treenighetskatedralen. Kyrkan står längst in i Pskovs Kreml (Kreml är ett turkiskt ord som betyder ”fästningen inom fästningen”), i sin fjärde byggnadsfas, krönt av en 72 meter hög guldlökskupol.

I Pskov kom det att byggas många kyrkor i början av 1000-talet. Ur ikonografiskt intresse framstår idag Mirozjskijklostrets katedral som en av de mest spektakulära. Katedralen är helgad åt Kristi förklaring, byggdes 1130 - 1140 av den bysantinske ärkebiskopen Nifon (+1156) och målades samtidigt av bysantinska konstnärer. Kyrkan var en missionsstation i ett område där förkristna trosuppfattningar fortfarande florerade. Både arkitektur och ikonmåleri är omisskännligt bysantinska.

I kyrkans centrala absid (vima), ovanför platsen för altaret, syns ett av de tidigast kända Deesismotiven i Ryssland. I kupolens takfresk lyser från öster – som morgonrodnaden – en tronande och välsignande Kristus med en guldgloria runt ansiktet, allt på en azurblå bakgrund,

mot besökaren. Kristus allhärskaren (pantokrator) är både domaren och den som skiner av livgivande ljus över dem som vänder ansiktet – som vårblommorna i klosterträdgården utanför – mot morgonrodnadens ljus av ljus. På sidorna ses Gudsmo­dern Maria och Johannes förelöparen i förbön för jordens människor.

Vi var 19 resenärer från Ikonsällskapet som fascinerades av Pskov, en stad med ikoner i kyrkor, kloster och museer vars betydelse och historia sträcker sig längre än vad någon ännu forskat färdigt om. Mellan den 14 och den 17 maj 2006 möttes vi av upplysning, solsken, både i inre och yttre mening. Här följer några strålar ljus från en resa mot morgonrodnaden i Pskovområdet.

- Tallinn – en stad med västerhav. Vi reste med färja från Stockholm över Östersjön till Tallinn. Där besökte vi bl.a. Alexander Nevskijkatedralen och Domberget.
- Treenighetskatedralen i Pskovs Kreml. Denna mäktiga katedral med fem murverk runt om och med en snart 1200-årig historia får den mest ärrade historiker att fascineras. Vi kommer inte undan det faktum att ikonernas historia är nära förknippad med krig och lidande. Kanske är det därför Gudsmo­dern Maria på ryska ikoner alltid har en sorgsen min?
- Pskovs historiska museum. Med sina 700 ikoner varav många av den särpräglade Pskovskolans lite mystiska karaktär tar det timmar att besöka. Färgskalan i sin speciella gröna och röda färg är unik. Museet innehåller också flera andra intressanta samlingar, t.ex. den kyrkliga silverskatten.
- Mirozjskiklostret. Detta spännande kloster område på flodbäddens strand som varit både missionsstation, utbildningsplats för dekadenta munkar och familjebostäder under sovjettid är en plats att återvända till. Katedralen som omskrivits ovan intar givetvis en särställning.
- Izborsk och Petjoryklostret. Denna gamla fästning med kyrkor och vattenkällor plus klostret i Petjory med sin grottkyrka och c:a 100 munkar är en retreat­hungerande stressad västerlän­nings dröm.
- Ortodox liturgi. Lite grand fick vi smaka på kyrkornas akustik, rökelsens väldoft som vill påminna om Gudsmo­dern Maria, Kristus och människors bönerop.
- Tartu. Denna estniska universitetsstad påminner starkt om Uppsala men har och har haft sin särprägel som stad mellan öst och väst både geografiskt, militärt och politiskt.
- Mat och storkar. Med utsikt mot storkar och dess bon på toppen av telefonstolpar och med fyra rätters luncher och middagar gick det ingen som helst nöd på oss svenskar på resa i österled.

Fantastiska människor och sammanhang, givande samtal och erfarenheter som få människor får tillfälle till... Vi tackar alla dem som för oss gjorde denna resa möjlig. TACK!

A.K.H.

Årsmöte

Måndagen den 20 mars samlades Ikonsällskapet till årsmöte i Gustaf Vasa församlingshem vid Odenplan. Den nya styrelsen ser ut som följer:

Ordförande: Ulf Abel	Vice ordförande: Kajsa Mattas
Sekreterare: Anders Hägglund	Kassör: Paul Nordgren
Klubbmästare: Maria Engström	Ansvarig för medlemsregistret: Elisabeth Löfstrand
Informationsansvarig: Kaj Engelhart	

Till revisorer valdes Karl-Erik Svensson och Eva Grafström, till revisorssuppleant Lola Cedergren. Att ingå i valberedningen utsågs Torsten Kälvemark (sammankallande), Per-Arne Bodin och Marianne Hallström. Årsavgiften fastställdes till 200 kronor per medlem.

&

Efter förhandlingarna föreläste den finländske ikonografen (ikonmålaren) Alexander Wikström, Helsingfors, om det bysantinska bildprogrammet utifrån sitt eget verk, de omfattande muralmålningarna som täcker väggar och valv i den nybyggda Helige Hermans av Alaska kyrka i Tapiola. Han visade hur hela kyrkobyggnaden enligt ortodox tradition är tänkt att vara en ikon, en bild av det heliga, och hur det geometriska formspråket är bärare av rika innebörder i såväl arkitektur som utsmyckning.

“En försmak av himmelen” – det är kyrkans roll i världen, institutionens lika väl som kyrkobyggnadens. Här fyller det ikonografiska bildprogrammet en särskild uppgift. Varje detalj, motivens plats och utformning, färgskala och inbördes placering ingår i ett helhetskoncept som är av kosmologisk – soteriologisk natur.

Att få en inblick i detta klassiska kristna bildtänkande och på detta sätt “guidas” genom kyrkan, del för del, bild för bild, var en upplevelse. Särskilt som Alexander Wikström visade en häpnadsväckande förmåga att trollbinda sitt publikum. Han förmedlade det ikonografiska budskapet så levande och engagerat att själva hans presentation blev något av förkunnelse, av kateketik i allra bästa mening. I drygt två timmar satt vi där, lika lyckliga över varje ny bild han visade som över hans vältaliga förklaring.

Ett stort tack till Alexander Wikström för en stark upplevelse, andligt såväl som konstnärligt!

KE

Novgorodkvällen

Torsdagskvällen den 6 april var ett drygt tjugotal medlemmar samlade i Ryska kyrkans församlingssal på Birger Jarlsgatan för att lyssna till vår styrelsemedlem, universitetslektorn i slaviska språk Elisabeth Löfstrand som talade under rubriken ”Novgorodarkivet”. Hon inledde med att som bakgrund kort teckna Novgorods — eller Stora Herr Novgorod som staden kallades — tidiga historia, politiskt, religiöst och kulturellt. Hon uppehöll sig också kring det intressanta och speciella fenomen i studiet av Novgorod som näverbrev utgör, dessa unika dokument som bevarats tack var de särskilt gynnsamma förutsättningarna i Novgorods jordlager. Man har hittills hittat ca. tusen brev, som sträcker sig från 1100-talet till

1400-talet, då man övergick till att skriva på papper. Dessa ger i blyxtbelysning detaljer ur vardagslivet, stort som smått. Ett knappt 40-tal utgörs av beställningar på ikoner.

Vi fick också i framställningen möta Olisej Gretjin, ikonmålare och präst i Novgorod verksam under andra hälften av 1100-talet. Vid utgrävningarna av olika hus på hans gård hittade man bl.a. färdigpreparerade små ikonpannåer, stenar att bruka för färgpigment, en rad olika typer av redskap för färgframställning etc. Även näverbrev som kan knytas till Olisej Gretjin, bl.a. ikonbeställningar, har bevarats. Medlemmarnas spända lyssnande följdes vid föredragets slut av en rad frågor, varefter samvaro kring kaffe och thé vidtog. Föredragshållarens egen sammanfattning av framställningen kring själva Novgorodarkivet följer här nedan.

U.A.

Ockupationsarkivet från Novgorod är en omfattande samling dokument på ryska från tiden 1611-1617, de år då Sverige ockuperade Novgorod med omnejd. Efter freden i Stolbova beslöt fältherren Jakob De la Gardie att bortföra all dokumentation från ståthållarens kansli i Novgorod. Svenskarna hade under ockupationsåren övertagit ryssarnas administration, och arkivet är fört enligt hävdvunna ryska principer och av ryska sekreterare.

Tack vare De la Gardies beslut har arkivet bevarats till eftervärlden. Det är unikt i sitt slag och någon motsvarighet står inte att finna ens i Ryssland. På arkivets 30.000 sidor får man en komplex bild av det dagliga livet i den ockuperade staden och i området däromkring. Här finner vi räkenskapsböcker, skatteböcker, jordeböcker, förläningsdokument, böneskrifter, brev från kringresande fogdar till myndigheterna i Novgorod och mycket annat.

Också om ikoner kan man finna upplysningar, även om de inte är så många. Som exempel kan nämnas inventarieförteckningar från konfiskationer av egendom. När någon flydde från det svenskkontrollerade området – vilket inträffade ganska ofta – reagerade myndigheterna genom att beslagta rymlingens hela egendom, såväl lös som fast. Här får vi så att säga titta in i en vanlig novgorodbos hem i början av 1600-talet. Vi ser vilka ikonmotiv som var vanliga: Gudsmoorden, Nikolaj Undergöraren och olika nordvästryska helgon, t.ex. Novgorods ärkebiskopar. Efter ikonerna räknas andra ägodelar upp såsom klädesplagg och husgeråd. De är inte många, och oftast betecknas de som gamla och slitna.

Man kan lägga en oändlig mängd aspekter på Ockupationsarkivets rika material och det används allt oftare av forskarna. Sedan tio år tillbaka drivs projektet *Novgorodiana Stockholmiensia*, vars syfte är att upprätta en detaljerad katalog över arkivet. 2005 publicerades första delen av katalogen: Elisabeth Löfstrand och Laila Nordquist, *Accounts of an occupied city. Catalogue of the Novgorod Occupation Archives 1611-1617*. Den andra och avslutande delen beräknas komma ut under år 2007.

E.L.

Bysans heliga bilder

Vid årets första sammankomst den 8 februari i Marie Bebådelses församlingssal var ett drygt tjugotal medlemmar samlade för att lyssna till Anne Karahan som, med utgångspunkt från sin avhandling från 2005, talade under rubriken *Bysans heliga bilder: en visualisering av det gudomliga genom det jordiska*. Med ett rikhaltigt bildmaterial från Chorakyrkans mosaiker

och fresker från tidigt 1300-tal, som redan genom sin höga kvalitet var en uppenbarelse för de församlade, talade hon fritt, levande och samtidigt precist om den teologiska innebörden. I första hand med referens till de kappadokiska fäderna från 300-talet, Gregorios av Nyssa, Basileios den store och Gregorios av Nazianz. En inspirerande framställning som genererade många frågor, som alla fick sina svar vid den efterföljande diskussionen.

U.A.

Nyheter

Tallinn: World Art Treasures

I Tallinn pågår fram till och med september en utställning med ikoner och annan rysk konst på Rådhusorget 14. Arrangör är det kommersiella företaget GlobalTrade som planerar fortsatt årlig utställningsverksamhet i staden.

Helsingfors: Athos – Klosterliv på Det Heliga Berget

På Konstmuseet Tennispalatset i Helsingfors öppnas den 18 augusti en stor utställning med grekisk-ortodoxa föremål och konstskatter från över tusen år. Munksamfundet på Det Heliga Berget Athos står i fokus, och vid sidan om utställningen anordnas program som ikonmålningskurser, demonstrationer, verkstäder, konserter och föredrag. Utställningen visas till 21 januari 2007.

Får vi påminna om

medlemsavgiften?

Det är hög tid att betala!

IKONSÄLLSKAPET

c/o Anders K. Hägglund, Frihetsvägen 66, 7 tr, 177 33 Järfälla
Pg 121 05 33 – 4. Årsavgift: kr 200 per person.

Rundbrevsredaktör: Kaj Engelhart. Mail: kajcaritas@hotmail.com